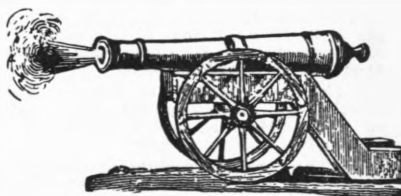

DEBAT

Werner Pedersen

Hvordan får dansk dokumentarfilm sin vitalitet og væsentlighed igen? Spørgsmålet turde være centralt for den, der nylig er blevet engageret i tilrettelæggelsen af landets officielle kortfilmproduktion, ikke mindst i betragtning af den særlige forpligtelse over for filmen som kulturinstrument, der må påhvile den offentligt finansierede, ikke-kommercielle kortfilmproduktion i et lille land som vort (jvf. *Theodor Christensens* betragtninger på dette sted i „Kosmorama“ nr. 44). Må jeg foreslå et svar på spørgsmålet der på een gang er simpelt og rummeligt: *Dansk dokumentarfilm bliver vital og væsentlig påny ved igen at blive dokumentarisk*. Dokumentarisk her forstået som følende sig forpligtet til at spejle hverdagens danske virkelighed, det typiske og almene såvel som det særegne, i mennesker og skiftende miljøer, i problemer og konflikter i samfundets store og små grupper, i den atmosfære omkring dem der giver dem eksistens og betydning her og nu.

Svaret rummer ønsker og krav både til den der sætter kortfilmproduktionen i gang, og til dem der skal løse produktionsopgaverne i praksis. På producentsiden bliver det først og fremmest et spørgsmål om det rigtige emnevalg og om viljen til åbenhed over for den filmiske fri-ske og levende løsning af hver enkelt opgave. Ingen af disse fundamentale krav burde det være umuligt at opfylde, heller ikke inden for de rammer der er sat omkring DK's og MFU's produktion. Er det ikke netop disse institutioners angivelige forpligtelse at „dokumentere“ Danmark for os selv og for verden omkring os? Og hvordan kan de vel gøre dette, om ikke netop ved at fremhjelpe en levende

og nutidig dokumentarisme, der i lige grad kan engagere dem, der laver filmene og dem, der skal se dem?

Til disse ideelle krav til producentsiden svarer fremfor noget eet idealkrav til kunstner-siden, kravet om at kunne *se og forstå det set*. Al sand dokumentarisme er baseret på en dobbelt evne til at sanse og gengive tingene selv og samtidig forstå og klargøre de problemer og sammenhænge de står for. Træder jeg mon nogen for nær ved at fastslå, at denne fundamentale evne ikke har manifesteret sig tilstrækkelig kraftigt i de seneste års danske kortfilmproduktion? En væsentlig del af forklaringen herpå kan måske findes dels i mindre hensigtsmæssige emnevalg, dels i det specielle dokumentariske talents sjældenhed, så sandt som der her er brug for medfødte kunstneriske anlæg, som nok kan skoles, men ikke opfindes. Men forklaringen bliver fyldigere og rigtigere, tror jeg, hvis man hertil føjer, at dansk dokumentarfilm har svigtet sine egne og „skolens“ bedste traditioner ved at vise en skyhed over for virkeligheden, der har fortyndet luften i filmene indtil kvælningssgrænsen eller endnu mere. Som om hverken producenter eller kunstnere har turdet gå ind på livet af realiteterne af frygt for af kendsgerningerne at blive tvunget til en revision af deres forestillinger om, hvordan tingene bør være og bør vises. Jeg ser et ubedrageligt tegn på denne udvikling i den dominerende position som to „irreale“ kortfilmgenrer har erobret sig i disse års produktion: den ikonografiske film og den „lille“ novellistiske spillefilm. Naturligvis er disse to genrer muligheder mellem så mange andre og

kan ikke uden videre principielt forkastes. Men jeg mener, at det er den kunstneriske dokumentarismes død, hvis man satser for meget og for tit på dem. Så forskellige de i øvrigt er, har de nemlig eet træk fælles: de spejler og fortolker ikke virkeligheden, de konstruerer og arrangerer den ud fra bestemte forudfattede meninger og hensigter. For mig at se repræsenterer de en nemhed, som i lige grad fritager producenten og kunstneren for at bore sig ind i den problematiske virkelighed, der burde være deres egentlige råstof, og som deres film kan og bør anskueliggøre. Ikonografien og den digtede story giver os den fulde suverænitæt over stoffet, hvad der gudbevares kan være behageligt nok, men i virkeligheden indebærer denne eneherkerstilling et bedrageri mod vores egen funktion. Heroverfor kræver den ægte dokumentariske holdning engagement i virkeligheden som den er – hvilket udlagt er viden, indsigt og synspunkter, foruden naturligvis det føromtalte talent for at sanse kunstnerisk.

✱

Hvad der er sagt ovenfor ses vel at være ris til egen producentrumpe. Derfor må et par personligt farvede „programmatiske“ overvejelser omkring den fremtidige kortfilmproduktion være tilladt her. Det skal straks siges, at det selvsagt ville være absurd at prøve at låse den danske kortfilm fast i bestemte afgrænsede genrer – hverken ikonografien eller den lille spillefilm bør undsiges – begge genrer skal selvfølgelig bruges, når det er på sin plads. Men hvis det er rigtigt – og er det ikke? – at stræbe efter at få placeret virkelighedsagttagelsen i dokumentarfilmens centrum igen, er det klart, at man især knytter sine forhåbninger til filmformer, som begunstiger dette grundelement. Uden at valget må betragtes som eksklusivt – hvem kunde f. eks. ikke ønske at se et seriøst problem behandlet i en farce? – kunne jeg derfor godt tænke mig, at man vovede en særlig indsats på to dokumentarfilmformer, som jeg synes er blevet alt for lidt dyrket og udviklet herhjemme. Den ene er den poetiske virkelighedsskildring, den anden den dialektiske argumentfilm, for nu at bruge et par nemme etiketter på flertydige begreber.

Hvad den poetiske dokumentarisme angår, har det altid undret mig, at denne filmform tilsyneladende har appelleret så lidt til danske

filmfolk – den repræsenterer dog en hovedstrømning i realfilmens udvikling fra *Lumière* over *Ruttman*, *Sucksdorff* og *Jennings* til *Free Cinema*. Forholdet bliver så meget mere tankevækkende, som vi jo kan opvise et så stort et hjemligt eksemplar af slagsen som *PH's* navnkundige Danmarksfilm. Var der ikke her en tradition, som det var umagen værd at fordybe sig i og genoptage? Hvad ligger der ikke af danske milieuer og venter på at blive set og oplevet af nye friske og skarpe blikke? Er *Ole Gammeltofts* så meget roste TV-udsendelse om byens aften monstro et varsel om, at den helt unge generation af filmfolk er ved at opdage fidusen? Gid det var så vel.

At den „implicite“ poetiske dokumentarfilm står så svagt herhjemme er så meget mere påfaldende, som den „explicite“ argumentfilm heller ikke rigtig har kunnet bevare gejsten. Det skyldes vel især mangel på tilstrækkeligt æggende opgaver, en mangel der altså ikke som man måske kunne have ventet, har stimuleret den indirekte poetisk-visuelle udtryksform. Men manglen er jo et valg, ikke en nødvendighed, og såvidt jeg kan se har argumentfilmen, også den officielt producerede, en masse uudnyttede muligheder for at tage udfordringer op, som den hidtil har ladet ligge. Producent og kunstner må sammen kunne realisere disse muligheder ved at gøre hver enkelt film i sig selv til en levende sandhedssøgende debat omkring et problem eller problemkompleks, ved at bruge filmens naturlige „flerstemmighed“ til fremførelse af kvalificerede argumenter og modargumenter for derigennem at tvinge tilskueren til et standpunkt i stedet for at påtvinge ham et synspunkt. En sådan „spørgende ambivalens“ i filmenes oplæg vil langt fra at gøre dem holdningsløse efter min mening tværtimod øge tilliden til dem og derved give dem en stimulerende effekt, der ikke vil være mindre end den ensidige meningsfilms. Hvortil kan føjes, at den socialt orienterede dokumentarfilm herved vil bringe sig i smukkeste overensstemmelse med den erkendelse af vore sociale og psykologiske erfaringers mangetydighed, som de moderne samfundsvidenskaber lærer os. Det ville derfor også kun være ønskeligt og rimeligt, om dokumentarfilmen i stadig højere grad hentede sig stof og inspiration i disse videnskabers resultater.